

ПЕРИПЕТІЇ ДЕРЖАВНОГО ГІМНУ УКРАЇНИ



Упродовж тривалого часу на різних землях України роль своєрідних гімнів на масових зборах виконували вірші різних авторів: «Мир вам, братія, всі приносимо» (музика Д. Сичинського, слова І. Гуталевича), «Не пора» (слова І. Франка, музика Д. Сичинського). Існував релігійний гімн «Боже великий, єдиний, нам Україну храни» (слова О. Кониського, музика М. Лисенка). Усі вони мали певні достоїнства і вади, а також підкреслену декларативність...

У період козаччини з'являються пісні, які прославляють славних запорожців, пізніше народним гімном, який закликав до боротьби, став вірш Тараса Шевченка «Заповіт».

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Землю окропіте!

На заході України ширився свій марш, слова до якого написав Іван Франко, а музику Микола Лисенко «Вічний революціонер».

Вічний революціонер –
Дух, що тіло рве до бою.
Рве за поступ, щастя й волю.
Він живе, він ще не вмер.

Усі ці урочисті пісні закликали український народ до боротьби за відновлення своєї національності. Тож не дивно, що в умовах, коли українців змушували забути свою історію, намагалися стерти відчуття своєї національної приналежності, слова вірша Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна» так припали до душі читачам.

Подробиці написання пісні, що стала гімном України, в 1914 р. розповів Л. Білецький у журналі «Українське життя». У 1862 р. у квартирі, яку орендував у купця Лазарева Павло Платонович (по вул. Васильківський у Києві), зібралася на дружню гулянку його друзі, зокрема серби і поляки. Співали хором сербську пісню «Серце бие і кров лиє за нашу свободу», заздрили полякам, які з 1797 р. мали свій національний гімн. Поза сумнівом, Чубинському була відома «Мазурка Домбровського», яку склав Ю. Видубицький. Щоправда, офіційним національним гімном Польщі пісня стала 1926 року. Не дивно, що Павло Чубинський перший рядок свого тексту скопіював із польської пісні. Логічно й те, що якій час пісня «Ще не вмерла Україна» виконувалася на мотив сербського гімну.

Але спочатку, після того як Т. Рильський (псевдонім – Максим Чорний) і П. Свенціцький (відомий як Павло Свій) під акомпанемент Миколи Вербицького на прохання сестер Голіциних і дівчат з пансіону Ленц заспівали польський гімн, Павло Чубинський запропонував присутнім поетам написати український гімн, а не співати чужий.

М. Вербицького довго не треба було умовляти, він доволі швидко склав текст патріотичної пісні:

Ще не вмерла України ні слава, ні воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Ще розвіє чорні хмари і біля віконця
Ми в своїй українській хаті діждемося сонця.

Спогадаймо ж тяжкий час, лихую годину
Й тих, що вміли боронить рідну Україну.
Наливайко, і Павлюк, і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святеє діло...

Проте Т. Рильському і П. Свенціцькому згадка про вождя повстанців Павла Бута (Павлюка) не сподобалася, оскільки він у XVII ст. вирізав їхніх предків. Тому Рильський заспівав свій варіант:

... Згинуть наші вороженьки, мов роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Наливайко, Залізняк і Тарас Трясило
Із могили нас зовуть на святеє діло.

Спогадаймо ж славу смерть лицарів козацтва,
Щоб не стратить марно нам свого юнацтва,
Ой Богдане-Зиновію, п'яний наш гетьмане,
Защо віддав Україну москалям поганим?
Щоб вернути її честь, ляжем головами,
Наречемось України вірними синами...

П. Чубинський, у свою чергу, як юрист, розумів, що ці тексти дуже дуже радикальні, і запропонував свої рядки:

Гей, Богдане-Зиновію, необачний сину,
Нащо віддав на поталу неньку Україну?
Щоб вернути її честь, станем куренями,
Наречемось України вірними синами!

А коли серби-студенти заспівали свій гімн, Павло Чубинський зрозумів, що було відсутнє у нього й інших авторів гімну-експромту. Він продекламував:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду!
Гей-о-гей же, браття милі, нумо братися за діло,
Гей-о-гей, пора вставати, пора волю здобувати!

Цей вірш вперше був опублікован у 1863 році в четвертому номері львівського літературно-політичного вісника «Мета». Довго побутувала думка, що це слова Тараса Шевченка, бо його вірші теж було надруковані в цьому номері. Деякі читачі вважали, що це народна пісня.

Того ж року цей твір потрапив на очі композитору Михайлу Вербицькому і настільки вразив його силою слова, що той одразу вирішив покласти його на музику. Спочатку музичний супровід виконувався соло і під гітару, а згодом його було перероблено для хору.

Вперше пісня пролунала у 1864 році в селі Млини. Музичний текст надрукували у 1885 році в збірці «Кобзар». Фактичного статусу гімну він набув в Галичині.

15 березня 1939 р. пісня Павла Чубинського стала гімном Карпатської України, та лише на три дні. Потім у Львові 30 червня 1941 року він прозвучав після проголошення ОУН(б) «української державності». У період окупації фашисти, як правило, не заважали виконувати цю мелодію, що спричинило після осені 1944 р. відновлення розколу в Україні – на прихильників тексту Чубинського та прихильників «Інтернаціоналу».

Коли в СРСР вирішили створити власний гімн для кожної республіки, то «Ще не вмерла Україна» одразу була відкинута як націоналістична й неформатна пісня.

Треба було написати такий текст, у якому б стверджувалося, що Україна «Між рівними – рівна, між вільними – вільна». Із цим завданням впорався Павло Тичина. Державним гімном Української РСР у період з 1949 до 1991 років стала його «Живи, Україно, прекрасна і сильна».

Живи, Україно, прекрасна і сильна,
В Радянським Союзі ти щастя знайшла.
Між рівними рівна, між вільними вільна,
Під сонцем свободи, як цвіт, розцвіла.

Слава Союзу Радянському, слава!
Слава Вітчизні народів-братів!
Живи, Україно, радянська державо,
Возз'єднаний краю на віки –віків!

21 листопада 1949 р. було затверджено текст П. Тичини і М. Бажана «Живи, Україно, прекрасна і сильна». Але особливої популярності гімн не мав, навіть після 1978 р., коли з тексту вилучили згадку про Сталіна. Частіше на урочистих заходах використовували гімн Радянського Союзу.

Після лютого 1956 до кінця травня 1977 р. звучала тільки мелодія гімну СРСР. З появою нового тексту 27 травня 1977 р. співали і слова – до березня 1990 р.

Гімн «Ще не вмерла Україна» з 1988 р. звучав на зборах Руху, наступного року – над могилою Павла Чубинського. Разом з Народним Рухом України відродилася пісня «Ще не вмерла Україна».

Вперше, за кілька десятиліть, в Україні публічно виконав національний гімн Сергій Жданкін на заключному концерті фестивалю «Червона рута». За кілька місяців по тому, пісню заспівали в Борисполі над могилою Павла Чубинського.

Від 17 вересня 1991 року українське радіо починає своє мовлення виконанням пісні-гімну «Ще не вмерла Україна», а 5 грудня того ж року вона вперше прозвучала у виконанні хору імені Верьовки на засіданні Верховної Ради України, присвяченому оголошенню результатів Всеукраїнського референдуму й інавгурації першого президента України Леоніда Кравчука.

15 січня 1992 року Указом Президії Верховної Ради ця пісня була затверджена в якості Державного гімну України (музична редакція).

6 березня 2003 року ухвалено Закон «Про Державний гімн України» (тестова редакція), запропонований тодішнім президентом Леонідом Кучмою. Перша строфа відтоді має редакцію «Ще не вмерла України і слава, і воля». Так гімн, створений синами розділеної імперії України, повернувся до пісенної скарбниці народу (на офіційному рівні).

Гімн України набув значної популярності в ході масових протестів 2004 та 2013 – 2014 років. Композитор Валентин Сильвестров, що виходив на акції протесту в Києві, так охарактеризував український гімн: «Гімн України – дивовижний. Спочатку він начебто не справляє враження, але це лише на перший погляд. Насправді його створив Михайло Вербицький – церковний композитор середини XIX століття. Він жив в Австрійській монархії, мабуть, дуже любив Шуберта, у нього був мелодійний дар – це помітно з його літургій. Він був церковним композитором. І ось цю патріотичну пісню він теж створив як церковний композитор. Це ж алілуя, розспів (наспівує). У гімнах ніде такого немає. Це унікальний твір: це – гімн України, але в ньому є ознаки літургійного початку. У цьому гімні затонула якась пам'ять про літургію, про всеношну. У цьому простому наспіві немов дме вітер, немов гілки дерев співають».

Згідно з наказом Кабінету Міністрів у 2021 році, День Державного гімну України щорічно відзначається 10 березня, в пам'ять про перше публічне виконання цієї пісні.

Під час повномасштабного вторгнення Росії гімн став справжньою підтримкою українського народу та символом незламності нашої віри в національну ідею.

Під час співу ми всі єдині – велика нація, яка плекає свої традиції та культуру.